

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

на правах рукопису

ЛИЗОГУБ ІРИНА ЮРІЇВНА

**МОДЕЛІ СТРУКТУРНИХ РІВНЯНЬ
В АНАЛІЗІ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

Спеціальність 22.00.02 - методологія та методи
соціологічних досліджень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата соціологічних наук

Київ - 1997

216:303.7

Роботу виконано на кафедрі методології та методів
соціологічних досліджень факультету соціології та психології
Київської університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник:
кандидат фізико-математичних наук
доцент Горбачик А.П.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, старший
науковий співробітник Паніотто В.І.

кандидат філософських наук, старший
науковий співробітник Буров І.В.

Провідна установа: Києво-Могилянська Академія

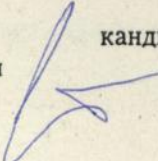
Захист відбудеться "20" лютого 1997 року о 14 годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.00.05 у Київському
університеті ім. Тараса Шевченка за адресою: 252601, м.Київ,
вул.Володимирська, 60. ауд. 302

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці
Київського університету імені Тараса Шевченка за адресою:
252601, м.Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розіслано "16" січня 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

кандидат філософських наук,
доцент Ніколаєнко Л.Г.

Загальна характеристика роботи

Актуальність дослідження. Визначальною

тенденцією розвитку соціологічної науки у нинішньому столітті виявилась невідповідність партикулярних теоретичних побудов методологічному оснащенню аналізу соціологічних даних. Інакше кажучи, соціологічну теорію та емпіричне дослідження розділяє "прірва": теоретизування у соціології пішло шляхом ускладнення спекулятивних (тобто таких, які не піддаються верифікації) співвідношень між категоріями, екстенсивного збільшення глосарію, що спричинило появу із півдесятка несумісних між собою парадигм; з іншого боку, в емпіричній соціології висновки дослідження базуються, як правило, на структурі зв'язків між змінними, а, отже, інтерпретація отриманих в ході аналізу даних обмежується висхідним набором ознак, а висновки диктуються обчисленням.

Взагалі, пост-парсонівський період (парсонівський період пов'язаний із домінуванням функціональної теорії в американській соціології 40х-50х років) характеризується зростанням розколу між прихильниками "теорій теоретизування" та "теорій дослідження". Соціологи-теоретики, як правило, використовують поняття на дуже високому рівні абстракції, які, звичайно, надто віддалені від емпіричних змінних, що використовують соціологи-практики. Саме тому перевірка таких теорій традиційними методами аналізу соціологічних даних часто майже неможлива.

З огляду на це важливим є вирішення питання про те, якою мірою можна подолати цю дистанцію між теорією та практикою за допомогою техніки дослідження. Природа наукового методу та шляхи аналізу навколишнього світу пов'язані із чималими обмеженнями, які унеможливають повне

її (дистанції) подолання. Проте зростання питомої ваги емпіричних досліджень викликало настільки значне вдосконалення методів обробки соціологічної інформації, що сукупність останніх впевнено претендує на окреме місце у царині соціологічної теорії. Один із напрямів розвитку методів обробки даних пов'язаний з моделями структурних рівнянь, які в значній мірі роблять можливим подолання розриву між теорією та практикою в соціології. Саме тому цей метод був визнаний західними фахівцями, а його використання стало домінантною рисою соціологічної науки сьогодення.

Виходячи з вищевказаного, *актуальність* даної роботи зумовлена необхідністю комплексного вивчення моделей структурних рівнянь, з'ясуванням особливостей цього підходу в аналізі соціологічної інформації.

Ступінь розробленості проблеми. Аналізу моделей структурних рівнянь присвячена чимала кількість публікацій західних фахівців. Найбільш ґрунтовними є монографії: "Моделі латентних змінних" Дж.Лоліна, "Структурні рівняння з латентними змінними" К.Булена, "Моделі коваріаційних структур" Дж.Лонга, "Вступ до моделей структурних рівнянь" О.Д.Дункена, "Причинне моделювання" Х.Ашера, "Повторні причинні моделі" В.Беррі, "Логіка причинного впорядкування" Дж.Девіса. До того ж існує чимало збірників статей фахівців у галузі розробки та застосування моделей структурних рівнянь. Серед них необхідно виділити такі як: "Методологія соціальних наук" під редакцією Г.Блейлока; "Системи, що спостерігаються опосередковано" під редакцією К.Йорескога та Х.Вольда; "Моделі структурних рівнянь в соціальних науках" під редакцією А.С.Голдбергера та О.Д.Дункена. Проте, як правило, вивчення моделей структурних рівнянь у вказаних роботах

відбувається переважно у напрямку аналізу та вдосконалення математичних засад.

З іншого боку, в західній літературі є публікації, що містять аналіз практичного застосування моделей структурних рівнянь. Застосування моделей можна класифікувати за галузями. Не зупиняючись на інших дисциплінах (психології, економетриці тощо), зазначимо, що розглядаючи застосування моделей структурних рівнянь в соціології неможливо обминути класичні роботи американських вчених М.Кона та К.Скулера. Розгляду історії застосування моделей структурних рівнянь присвячена робота Р.Шонберга "Моделі коваріаційних структур".

Філософсько-методологічною основою застосування моделей структурних рівнянь в соціальних науках виступає неопозитивізм. Засадовими з цієї точки зору є роботи Е.Нагеля, К.Гемпеля, Р.Карнапа, К.Поппера. Важливими є також критичні роботи М.С.Комарова, І.С.Кона, Н.С.Нарського, А.І.Ракітова, В.С.Швірева, що до певної міри окреслюють межі застосування неопозитивістського підходу в соціальних науках.

Питання визначення та оцінювання валідності соціологічної інформації детально вивчаються в працях вітчизняних та російських вчених (В.І.Волович, В.І.Паніотто, Г.І.Саганенко). Розглянуте в роботі застосування моделей структурних рівнянь до кількісного оцінювання валідності соціологічної інформації базується на ідеях К.Булена.

Таким чином, окремі аспекти застосування моделей структурних рівнянь в аналізі соціологічної інформації і, в першу чергу, математичні засади досить детально розглянуті в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Але практичне використання підходу вимагає від соціолога не тільки

певних технічних, математичних знань (передусім в галузі лінійної алгебри), але й володіння методологічними принципами та розуміння практичних переваг та меж застосування методу. В зв'язку з цим виникає необхідність комплексного розгляду всіх аспектів - методологічного, математичного та практичного - з метою вивчення застосовності методу до розв'язування практичних задач аналізу соціальної дійсності.

Об'єктом дослідження є моделі структурних рівнянь як метод аналізу соціологічної інформації. **Предметом дослідження** є методологічні, математичні, практичні засади застосування моделей структурних рівнянь в емпіричному соціологічному дослідженні.

Мета і завдання дослідження. Подана дисертаційна робота носить *методичний* характер і має на меті вивчення методологічного, практичного та математичного аспектів моделей структурних рівнянь у комплексі.

Згідно з визначеною метою основними завданнями дисертаційного дослідження є:

- аналіз неопозитивізму та методології "нової причинної теорії" як філософських та методологічних засад застосування моделей структурних рівнянь в сучасній емпіричній соціології;
- визначення підходів до вирішення проблеми поєднання теоретичного та емпіричного рівнів соціологічного дослідження, що ґрунтуються на застосуванні нових методик вимірювання соціальних змінних;
- методичний аналіз можливостей застосування моделей латентних змінних та структурних рівнянь в аналізі та перевірці соціологічних теорій;
- вивчення методичних особливостей застосування моделей структурних рівнянь до вимірювання соціальних атитюдів;

7

- визначення можливостей та переваг методики структурних рівнянь над традиційним підходом у вимірюванні валідності соціологічної інформації.

Теоретичну та методологічну базу дослідження складають: логічний позитивізм як філософська основа; неопозитивізм та нова причинна теорія в соціології як методологічна основа; допоміжні теорії вимірювання та моделі структурних рівнянь як методична база.

Емпіричну базу дисертації становлять дані дослідження, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології згідно з проектом "Клас, робота та особистість в умовах радикальних соціальних змін: порівняльний аналіз Польщі та України" (грудень 1992 - січень 1993).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що запропоновано підхід до вивчення моделей структурних рівнянь, який полягає у поєднанні трьох засад: методологічних, математичних та практичних. Таке поєднання дає можливість комплексного розуміння моделей структурних рівнянь як методу аналізу та перевірки соціологічних теорій. Конкретні елементи новизни зосереджені в наступних **положеннях дисертаційного дослідження, що виносяться на захист:**

- обґрунтовано, що застосування моделей структурних рівнянь в соціології пов'язане з новою причинною теорією, яка є напрямком неопозитивістського гатунку в американській соціології, а, отже, має за основу ідеї логічного позитивізму;

- визначено, що один із шляхів вирішення проблеми поєднання емпіричного та теоретичного рівнів соціологічного дослідження вимагає причинного мислення та використання допоміжних теорій вимірювання, запропонованих Г.Блейлоком;

- доведено, що моделі структурних рівнянь та латентних змінних є застосовними до вимірювання соціальних атитюдів; в роботі аналізуються побудовані дисертантом моделі соціальних орієнтацій, самоспрямованості та дистресу;

- з'ясовано, що методика моделей структурних рівнянь має певні переваги над традиційним підходом (пов'язаним із кореляціями) до вимірювання валідності соціологічної інформації.

Теоретичне та практичне значення роботи.

Висновки, отримані в результаті дослідження моделей структурних рівнянь мають методологічне та практичне значення для аналізу соціологічної інформації. Підхід, який демонструється в роботі, відповідає логіці наукового пізнання: від теорії до практики, від практики до теорії. Окрім того, поданий підхід передбачає уникнення можливості беззмистовних висновків, що основані лише на математичній обробці отриманої в ході дослідження інформації. Робота носить методичний характер, а, отже, подає основи моделей структурних рівнянь та причинного аналізу для необізнаного в цій галузі соціолога. Розуміння основ даного підходу до аналізу соціологічної інформації дає можливість аналізувати досить складні та абстрактні змістовні моделі соціальної дійсності, які не можна перевірити безпосередньо за допомогою традиційних методів аналізу. Результати та висновки запропонованого дослідження можуть бути використані при створенні навчальних програм та учбових курсів з аналізу соціологічної інформації, причинного аналізу соціальних теорій.

Апробація результатів. Основні результати та висновки дисертаційного дослідження докладалися автором на наукових семінарах у Київському міжнародному інституті

соціології (Київ, 1994); на засіданнях кафедри методології та методів соціологічного дослідження факультету соціології та психології Київського університету імені Тараса Шевченка (Київ, 1993-1996); були представлені у вигляді доповідей на наукових конференціях викладачів Бердянського педінституту (Бердянськ, 1993-1996). З теми дисертаційного дослідження опубліковано чотири роботи.

Структура роботи визначається сформульованими вище метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, а в їх межах - дев'яти параграфів, висновків та списку літератури.

Основний зміст роботи

У *вступі* розкривається актуальність теми дослідження, рівень наукової розробленості проблеми. Визначається мета і завдання дослідження, його методологічні засади, об'єкт, предмет, емпірична база, новизна отриманих результатів; формулюються положення, що виносяться на захист; міститься обґрунтування теоретичного та практичного значення роботи.

Перший розділ - "Методологічні засади моделей структурних рівнянь в соціології" - складається з трьох параграфів. Цей розділ присвячений аналізу філософсько-методологічних принципів, що є визначальними для підходу структурних рівнянь до аналізу соціологічної інформації. Теоретико-методологічною основою застосування моделей структурних рівнянь в соціології виступає неопозитивізм. Неопозитивізм в соціології є теоретико-методологічною орієнтацією, яка спирається на філософські положення логічного позитивізму.

В *першому параграфі* - "Логічний позитивізм як філософська основа причинності в соціології" - визначено основні

положення логічного позитивізму, які слугують основою застосування моделей структурних рівнянь в соціології.

В параграфі розглядається класифікація позитивізму П.Холлфена. В центрі уваги розгляду - логічний позитивізм та фальсифікаціоністська концепція. В роботі наголошується на принципі дедукції як основи побудови теорії в логічному позитивізмі. Вказаний принцип протиставляється індуктивному та ймовірністному. В роботі не заперечується правомірність індуктивного підходу в аналізі даних, проте доводиться, що в багатьох випадках дедуктивний підхід є більш обгрунтованим. Виходячи з дедуктивного принципу, гіпотетико-дедуктивна теорія розглядається як логічна організація конкретно-наукового знання, пов'язаного з спостереженням та експериментом. Специфіка такої теорії передбачає відповідну теоретичній системі емпіричну інтерпретацію. В параграфі також розглядається принцип верифікації як підхід до перевірки наукової обгрунтованості тверджень за умови, що під обгрунтованістю розуміється формальнологічна характеристика істинності чи хибності. Неможливість реалізації принципу емпіричної верифікації як засобу аналізу відношення теоретичної мови і мови спостереження призвели до висунення К.Поппером так званої фальсифікації як методу верифікації загальних тверджень науки. Остаточне підтвердження теорії неможливе, водночас можливою є її фальсифікація, спростування. За умов фальсифікаційного підходу верифікації підлягають не ствердження, а заперечення. Згідно з концепцією неопозитивізму, для того, щоб теорія мала наукову цінність, вона має продукувати припущення, які можна було б емпірично фальсифікувати.

Основні компоненти процесу дослідження (теорії, гіпотези, методи, емпіричні узагальнення, спостереження) утворюють свого роду круговерть, найбільш стійким та стабілізуючим елементом якої виступають теорії. Згідно з позитивізмом, структура теорії пов'язана із застосуванням правил, які тяжіють до логіки та причинності. Критичний погляд на можливості підходу логічного позитивізму до аналізу соціальної дійсності демонструє певну його обмеженість. Але зважаючи на це, робиться загальний висновок про те, що застосування правил, які тяжіють до логіки чи причинності, та обгрунтована логічними позитивістами необхідність поєднання емпіричного та теоретичного рівнів науки призвели до того, що неопозитивізм став методологічною основою причинності в соціології і є продуктивним підходом до аналізу даних емпіричних соціальних досліджень.

В *другому параграфі* "Причинний підхід в соціології" розглядається ідея причинності в контексті наукової думки взагалі. Причинність в роботі розглядається як зв'язок між явищами, при якому існування одного феномену в даній формі неминуче призводить до існування іншого феномену. Щодо соціології, то ідея причинності пов'язується із виникненням течії "нова причинна теорія" та іменами Г.Блейлока та О.Д.Дункена. Нова причинна теорія, яка виникла в американській соціології в 60х роках нинішнього століття, мала два принципово різних джерела. Першим з них були структурні моделі економетрики, які описували сукупність причинних зв'язків між поняттями теорії та дозволяли пояснити деякі емпіричні факти. Другим джерелом були психометричні вимірювальні моделі як спосіб аналітичного подання зв'язків між поняттями теорії (концептами), вимірюваними конструктами та конкретними

показниками. Нова причинна теорія, по-перше, запропонувала нові методи дослідження соціологічних проблем, по-друге, в певній мірі змінила загальноприйняте розрізнення між теорією, методологією та емпіричним дослідженням.

В соціології на той час існувало дві основні альтернативи причинності - емпіризм та функціоналізм. Кожен з цих напрямів заперечував ідею причинності. В роботі детально аналізуються переваги та недоліки кожної із вказаних альтернатив та робиться висновок, що в багатьох випадках ідея причинності є більш продуктивною в соціальних науках.

У *Третньому параграфі* першого розділу "Трьохрівнева концепція вимірювання" детально розглядаються поняття, пов'язані з вирішенням представниками нової причинної теорії проблеми поєднання фундаментального та прикладного рівнів соціологічного дослідження, а саме поняття концепту, конструкту, штучної кореляції. Концепти - найбільш загальні поняття, які не підлягають безпосередньому вимірюванню, а можуть бути визначені шляхом побудови конструктів. Конструкт - це утворення, яке дослідник може визначити понятійно, але яке не можна виміряти безпосередньо і без вимірювальної помилки. Штучна кореляція розглядається як зв'язок між двома змінними, величина якого повністю чи частково пов'язана з методом, за допомогою якого отримані дані, а не з наявністю реального зв'язку. У даному параграфі детально розглядаються конкретні способи подолання дистанції між теорією та емпіричним дослідженням: експлораторний та конфірматорний факторний аналіз, аналіз латентних структур П.Лазарсфельда. Виходячи з виконаного в параграфі аналізу робиться висновок, що однією з найбільш ґрунтовних спроб подолання розриву між теоретичною та емпіричною соціологією є запропоновані

Г.Блейлоком допоміжні теорії вимірювання, що базуються на використанні серії проміжних змінних (конструктив) для побудови більш загальних понять (концептів).

Другий розділ "Практична реалізація моделей структурних рівнянь" складається з трьох параграфів. Він присвячений аналізу певних конкретних моделей структурних рівнянь, розгляду різних форм представлення моделей та, зокрема, моделям лінійних структурних зв'язків. Детально розглядаються всі типи подання моделей структурних рівнянь - шляхова діаграма, система лінійних рівнянь, матриці параметрів, а також техніка переходу від одного способу подання до іншого.

Перший параграф "Побудова та аналіз шляхових діаграм моделей структурних рівнянь" починається з історії виникнення та розвитку моделей структурних рівнянь. Підгрунтя моделей структурних рівнянь складають шляховий аналіз, процедури оцінки відповідності моделі емпіричним даним, факторний аналіз та техніка побудови вимірювальних моделей. Концепція шляхового аналізу передбачає побудову шляхової діаграми, побудову рівнянь зв'язку кореляцій чи коваріацій з параметрами та аналіз ефектів. В роботі детально аналізуються методичні аспекти цих етапів шляхового аналізу. Далі розглядається також один із відомих способів обчислення коефіцієнтів - техніка Саймона - Блейлока. Основою цієї техніки є побудова моделі у формі шляхової діаграми та припущення про рівність часткових коефіцієнтів кореляції нулю, що означає відсутність зв'язку між змінними. Після цього обчислюється реальне значення коефіцієнтів і порівнюється з припущенням. На основі порівняння робиться висновок про прийняття, або відкидання гіпотези про наявність зв'язку. Згодом способи обчислення коефіцієнтів були удосконалені, проте принцип залишився

незмінним: порівняння реального значення з припущенням. Закінчується параграф коротким оглядом програмного забезпечення для побудови та оцінки моделей структурних рівнянь. Серед таких пакетів слід назвати EQS, CALIS, COSAN, AMOS та один з найбільш популярних - LISREL.

У *другому параграфі* другого розділу “Моделі лінійних структурних зв’язків” особливості вказаного в назві типу моделей розглядаються на прикладі його конкретної реалізації в пакеті програм LISREL. LISREL - це абревіатура англійського: LInear (лінійні), Structural (структурні), RELations (зв’язки). Розвитком і застосуванням такого типу моделей багато років займається відомий шведський психометрик К.Йореског. Результати його роботи втілені у восьми версіях однойменного пакету програм. LISREL-моделі подаються у вигляді восьми матриць структурних параметрів, які визначають зв’язки між змінними. В параграфі розглянута методика побудови вимірювальної та структурної моделі, а також системи структурних рівнянь. Вимірювальна модель поєднує латентну змінну з індикаторами та, таким чином, оцінює концепти, конструкти, які не можна виміряти безпосередньо. Структурна модель поєднує латентні змінні, між якими, згідно з гіпотезою, існує причинний зв’язок. В параграфі подаються приклади переходу від шляхових діаграм до структурних рівнянь і матриць параметрів.

Третій параграф “Методика побудови моделей лінійних структурних зв’язків” визначає логічні та технічні умови застосування LISREL-моделей, процедури ідентифікації та оцінювання, функції відповідності та оцінки відповідності моделей. Виділяється три ситуації перевірки теорії: (1) суто конфірматорна ситуація, коли дослідник формулює одну модель

та перевіряє її за допомогою емпіричних даних; (2) вибір з декількох альтернатив, коли дослідник визначає кілька альтернативних моделей та на основі даних обирає одну з цих моделей; (3) ситуація модифікації моделі, коли дослідник визначає початкову, можливо, нестійку модель, яка в процесі аналізу модифікується. На практиці найпоширенішою є третя ситуація, яка і розглядається в роботі детально.

Розглядаючи техніку використання моделей структурних рівнянь, дисертант наголошує на першочерговості змістовних та логічних аспектів побудови моделі, а також на методичній необґрунтованості застосування моделей структурних рівнянь в експлораторних цілях.

Практичний бік застосування моделей структурних рівнянь розглядається у *третьому розділі* "Застосування моделей структурних рівнянь до вимірювання соціальних змінних". Методика побудови моделей структурних рівнянь та їх застосування для перевірки соціальних теорій демонструється в цьому розділі на прикладі теорії відомого американського соціолога М.Кона про зв'язок між соціально-стратифікаційним положенням та спрямованістю особистості на себе чи суспільство.

Перш за все, в роботі розглядається теорія М.Кона та основні етапи її розвитку. *Перший параграф* третього розділу "Соціальна структура та спрямованість особистості" присвячений розгляду концепції М.Кона. Задачу, що вивчається, можна визначити як проблему співвідношення особистісних якостей людини та її соціально-стратифікаційного положення. Місце в соціальній структурі суспільства впливає на особистісні якості людини через умови праці, що виступають як опосередковуюча ланка. Дослідження, проведені в США,

Японії, Польщі, не лише підтвердили емпірично існування зв'язків між соціально-стратифікаційним положенням людини та її особистісними якостями, але й продемонстрували їх відносно стійкий характер для різних типів суспільства (західного капіталістичного, східного капіталістичного, соціалістичного).

У *другому параграфі* "Моделі соціальних орієнтацій для українських даних" подаються та аналізуються побудовані автором дисертаційної роботи вимірювальні моделі. На рівні конструктів побудовані латентні змінні авторитарного консерватизму, наявності власних стандартів моралі, довірливості по відношенню до оточуючих, відношення до змін, атрибуції відповідальності, впевненості у власних силах, самоприниження, тривожності, конформності стосовно ідей. На основі вказаних конструктів на рівні концептів побудовано латентні змінні соціальної спрямованості, самоспрямованості, дистресу. Побудовані моделі відповідають даним дослідження. У даному параграфі автором продемонстрована методика побудови та застосовність моделей структурних рівнянь до вимірювання соціальних атитюдів. Результатом застосування моделей структурних рівнянь до вимірювання соціальних атитюдів є кількісна оцінка таких абстрактних понять як соціальна спрямованість особистості, самоспрямованість, дистрес.

Третій параграф "*Підхід структурних рівнянь до оцінювання валідності соціологічної інформації*" присвячений застосуванню підходу структурних рівнянь до оцінювання валідності соціологічної інформації та порівнянню його з традиційним підходом, що базується на аналізі кореляцій. Традиційний підхід визначається на основі робіт вітчизняних авторів - В.І.Воловича, В.І.Паніотто, Г.І.Саганенко. Як певною мірою альтернативний до нього розглядається підхід

структурних рівнянь, що ґрунтується на ідеях К.Булена. З метою порівняння цих підходів в роботі оцінюється та аналізується валідність за критерієм та конструктивна валідність поняття "авторитарний консерватизм". В результаті виділяються переваги, які надає підхід структурних рівнянь у оцінюванні валідності. Так, в результаті розгляду з'ясовується, що верифікатор може бути достовірнішим за висхідні дані, що і є основною перевагою моделей структурних рівнянь, оскільки така ситуація не передбачається при оцінюванні валідності за допомогою кореляцій. Робиться висновок про застосовність моделей структурних рівнянь до оцінювання валідності соціологічної інформації.

В результаті дослідження моделей структурних рівнянь як методу аналізу соціологічної інформації дисертант дійшов до таких висновків, що наводяться в кінці роботи:

- найбільш продуктивним підходом до вивчення моделей структурних рівнянь є поєднання їх (моделей) методологічних, технічних та практичних засад;
- поява та поширення застосування моделей структурних рівнянь в соціології пов'язане з новою причинною теорією, що має за основу ідеї логічного позитивізму;
- одним із шляхів поєднання емпіричного та теоретичного рівнів соціологічного дослідження є використання допоміжних теорій вимірювання, запропонованих Г.Блейлоком;
- техніка моделей структурних рівнянь може застосовуватися до вимірювання різних соціальних змінних, зокрема, соціальних атитюдів;
- підхід структурних рівнянь має певні переваги над традиційним підходом у вивченні та оцінюванні валідності соціологічної інформації.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Горбачик А.П., Лизогуб І.Ю. Використання LISREL-моделей в аналізі соціологічної інформації. // Вісник Київського університету. Серія: Соціологія, психологія, педагогіка. Випуск 1. Київ: Київський університет, 1995. - сс.94-105.
2. Горбачик А.П., Лизогуб І.Ю. Ідея причинності в соціології. // Вісник Київського університету. Серія: Соціологія, психологія, педагогіка. Випуск 2. Київ: Київський університет, 1996. - сс.61-67.
3. Лизогуб І.Ю. До питання про використання факторного аналізу в соціологічних дослідженнях. // Вісник кафедр суспільно-гуманітарних наук. Бердянськ: Міністерство освіти України. Бердянський державний педагогічний інститут, 1994. - сс.58-67.
4. Лизогуб І.Ю. Конфірматорний підхід в аналізі соціологічної інформації як суб'єкт-об'єктний процес. // Totallogy. Постнекласичні дослідження. Київ: Центр гуманітарної освіти НАН України, 1995. - сс.294-300.

Особистий внесок. У всіх публікаціях, написаних сумісно з науковим керівником, Горбачику А.П. належать постановки задач та наукові консультації стосовно написання робіт.

Лизогуб І.Ю. Модели структурных уравнений в анализе социологической информации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук по специальности 22.00.02 - методология и методы социологического исследования, Киевский университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1997.

В диссертации рассматриваются модели структурных уравнений в анализе социологической информации при

объединении философского, технического и практического аспектов рассмотрения. В качестве философского основания рассматривается логический позитивизм, который является основой неопозитивизма и причинности в современной социологии. Причинность рассматривается с точки зрения "новой причинной теории", выдвинутой Г.Блейлоком и О.Д.Дункеном. В диссертации особое внимание уделяется моделям линейных структурных связей. В работе также рассматриваются измерительные модели социальных ориентаций и подход структурных уравнений к проблеме валидности социологической информации.

Lizogub I.J. Structural Equation Models in the Analysis of Sociological Information. A dissertation work for achieving a Scientific Degree of Candidate of Sciences in Sociology, Speciality "Methodology and Methods of Sociological Investigations" Kyiv Taras Shevchenko University, Kyiv, 1997.

Analysis of structural equation modeling in sociological investigation presented in dissertation work unites philosophical, technical and practical aspects. Logical positivism is considered as a philosophical basis of causality in sociology. Causality in sociology is considered from the point of view of "new causal theory" and it's founders - H.Blalock and O.D.Duncan. The most detailed information is given for linear structural relations models. measurement models of social orientations and structural equation approach to the evaluating of sociological information validity are presented.

Ключові слова: моделі структурних рівнянь, причинність, концепти, конструкти, структурні моделі, вимірювальні моделі, конфірмаційний аналіз.

440685

42301538
АВ 36.738

Підписано до друку 10.01.97 р. Формат 10×84 1/16.
Об'єм 1,3 умовних друкованих арк.
Замовлення № 3837. Тираж 100 екз. Безкоштовно.

Фірма «КУРА».
254071, Київ, вул. Верхній Вал, 2.